

Милан Кашанин

Пољеди и мисли, Београд 1978.

СЈАЈ НЕМАЊИЋКЕ СРБИЈЕ

Цела несрећа наше науке почива на уском гледању средњовековне Србије, увек из истог угла, из визије коју пружа сачувани Дубровачки архив. Дакле, из малог Дубровника, једне минијатурне лилипутанске државице, оцењује се једна велика држава која је најзад постала царство. То је жабља перспектива.

Средњовековну Србију и њену културу треба гледати из ње саме, из њених средишта. Па онда, господо, узмите наше манастире и фреске. Господин Влада Петковић о њима говори као обичан иконограф. Не кажем, све то педантно инвентарисање наших фресака у манастирима свакако је корисно, али тај господин о њиховој естетској вредности не говори ни слово. Он у Сопоћанима, Милешевима, Манасији, Каленићу или Дечанима ишчитава искључиво њихов садржај. То је труд достојан пажње, али је то метод који је већ одавно превазиђен у Европи. Па онда, узмите нашу средњовековну књижевност, и она је постала жртва наше позитивистичке науке. Историчари књижевности као господин Павле Поповић, у житијима наших владара траже искључиво историјске чињенице, па због тога као слепи пролазе крај књижевне лепоте тих старих писаца. Уверавам вас да је Доментијан светски писац, али се од те господе још нико није потрудио да га открије као таквог. Сви се уплашише библијских и других теолошких цитата, а при том губе из вида њихову функционалност. Они су употребљени као оквир главне теме, а то тражење оквира, то су права ремек-дела. Понекад се дивим тим писцима као правим мајсторима свога посла. Погледајте само њихову галерију наших владарских портрета. Поједине краљеве,

краља Милутина на пример, можете лепо да пратите од раног детињства, као малог принца, па све до његове старачке доби.

Само ради упоређења да вам кажем да Хрвати немају сачуван ни један једини лик неког њиховог владара или властелина. Шта би они дали за портрет краља Петра Крешимира или тако неког краља. Ми не бисмо могли да издржимо сву ту њихову хвалисаву дреку. А ми Срби, који све то имамо, наше задужбине нису неке мале сеоске црквице са некаквом слабашном куполицом, ми та велелепна здања не умемо да прикажемо ни себи ни другима. Сувише дуго везивали смо се у културолошком смислу за наш сељачки свет, за фолклор, а занемаривали смо да смо имали богато племићко друштво, да смо Византији били супарници. Узмите наше средњовековне владарске и властеоске летњиковце по Метохији. Сем имена, о њима се ништа не зна, загонетан је двор у Неродимљу, Дежеву или Паунима, како се тамо живело и водили државни послови. У тим својим летњиковцима владари су примали стране посланике, издавали повеље, а о свему томе ми немамо ни појма. Још се нико, после старог Јиречека, није усудио да дубље зарони у ту нашу историју културе, а и тај господин учинио је то опет седећи над дубровачким документима. Па, молим вас, он никада није ни видео Студеницу или Жичу, а за Милешеву је знао само из сувих папира дубровачке канцеларије.

Још сасвим недавно наша културна традиција била је готово искључиво песничка и политичка, основана на књижевности, националној историји и народној песми. Наша велика уметност средњег века, која је у XIII и XIV веку, по сликарству, заузимала једно од првих места у Европи, наша световна и црквена музика, оригинална и дубока, и народна наша уметност, као и научне манифестације нашег духа, остале су без дубљег и трајнијег утицаја на нашег јучерашњег човека; он је страсно решавао проблеме који немају везе са нашим животом, а крај наших проблема пролазио склопљених очију.

Наша национална уметност представља неизмерно богатство — ако не веће, равно оном које се налази у нашој књижевности — и она треба и мора бити за данашње наше

људе не само велика тековина коју је нужно познавати и, очувану, предати него и један од главних темеља традиције која се има да изрази. Упознавање далеке и блиске наше стваралачке прошлости; признање и глорификација наших мртвих и живих учитеља; тражење заједничког у најбољим нашим људима — насушна је потреба данашњих поколења.

Приредио: *Јовица Рудић*